

SOME MOTHER'S SON: SAVAŞ MI, TERÖR MÜ?

İncihan Hotaman - Nurten Bayraktar

İngiltere'nin en eski sömürgesi olan İrlanda yüz yılı aşkın süredir kraliyet yanlıları ile cumhuriyetçiler arasındaki fikir çatışmalarıyla bilinir. 16. yüzyılda sömürgeci yayılım politikasını sistematik bir şekilde uygulamaya başlayan İngiliz monarşisi, büyük oranda Katolik ve Kelt asıllı olan İrlanda toplumunu ekonomik ve politik himayesi altına alıp dil, din ve kültür emperyalizmini etkin bir şekilde uygular. Erken 20. yüzyılda milliyetçi kimliği ön plana çıkarmaya başlayan İrlandalı entellektüellerin politik temsil arayışının yanı sıra İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) adında paramiliter bir örgüt, İrlanda'da Britanya adına düzeni kurmaya çalışan kolluk güçleri ile çatışmaya başlar. 1919-1921 yılları arasında İrlanda Bağımsızlık Savaşı olarak bilinen gerilla savaşını takiben devam eden politik manevraların sonucunda bir süre dominyon olarak devam eden İrlanda adası, 1949'da İrlanda Cumhuriyeti adıyla tamamen bağımsız bir ülke olur. Britanya adasında bulunan Kuzey İrlanda ise günümüzde "Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı" adı altında İngiltere, Galler ve İskoçya'nın da dahil olduğu krallığın bir parçasıdır. Her ne kadar İrlanda Cumhuriyeti bağımsızlığını kazanmış olsa da İrlanda'nın milliyetçi partisi Sinn Féin tarafından desteklenmekte olan IRA, Kuzey İrlanda'nın da İrlanda Cumhuriyeti ile birleşmesi gerektiğini savunarak 2005 yılına kadar aktif olarak varlığını sürdürmeye devam eder. 1969 yılında grubun içinde bu amacın nasıl gerçekleşeceğine dair bir fikir ayrılığı oluştuğunda IRA "resmî" ve "geçici" olmak üzere iki kola ayrılır. Resmî IRA üyeleri barışçıl bir yolla bağımsızlığın elde edilebileceğini savunurken, örgütün geçici kolu ise şiddet gösterileri ve saldırılarla içlerinde buldukları savaşın ciddiyetini ortaya koyar.

Terör ve cinayet suçlamalarıyla yargılanan bir grup IRA üyesinin 1981'deki açlık grevini konu edinen *Some Mother's Son* (Terry George, 1996) İngiltere'nin "terör", IRA'nın ise "savaş" diye adlandırdığı mücadeleyi, konuyla ilgili alışılmış

birçok filmin aksine, örgüt üyesi genç erkekler üzerinden değil, onların anneleri üzerinden tartışır. Film, “Savaş mı, terör mü?” sorusunu cevaplamaktan ya da politik bir tarafı meşrulaştırmaktan uzaklaşıp meseleye hümanist bir bakış açısıyla değinir.

IRA üyelerini konu edinen birçok filmin aksine, örgütün genç erkek üyeleri değil, anneleri baş karakter olarak ele alınır.

İrlanda Cumhuriyeti’nde modernleşme ve uluslararası tanınırlık 1950’lerde hızlansa da Kuzey İrlanda bu sürece 1960’larda dahil olur. Medya sektörünün ülke genelinde kalkınması ve ilk yerel televizyon kanalı Raidió Teilifís Éireann’ın (RTE) 1961 yılında açılması ile modernleşme süreci hızlanır. 1969’da çıkan isyan ile milliyetçilik somut bir hareketliliğe, protestoya ve çatışmalara dönüşür. Cumhuriyetçi milliyetçilerin, krallığa bağlı kalmayı isteyen grupla çatışmaları Belfast doğumlu, Protestan mahallesinde büyümüş bir Katolik olan yönetmen **Terry George** için göz ardı edilemezdi.

George 1970’lerde iki kez, politik eylemleri nedeniyle hapis cezası aldı. 1984’te gazetecilikten tiyatroya geçti ve İrlanda ulusal sinemasının en önemli isimlerinden olan **Jim Sheridan** ile tanıştı. 1993 yapımı ***Babam İçin*** (In the Name of the Father, Jim Sheridan) filminin senaryosunu **Sheridan** ile yazdı. **Gerry Conlon**’un hapisane anılarını anlattığı *Proved Innocent* (1990) romanından uyarılma olan film, Britanya içerisindeki İrlanda bağımsızlığı tartışmalarını popüler söylemde canlandırdı. Filmin belgesel tonu hem romana bağlı kalmadığı hem de gerçekleri yansıtmadığı eleştirilerine neden oldu. Baba-oğul ilişkisi üzerinden otorite reddini temsil eden film, karakterin hapisanede kendisine aile edinmesini anlatır.

George Babam İçin’den önce yazdığı ***Some Mother’s Son*** filminin senaryosunu **Sheridan** ile yeniden yazmayı ister, **Sheridan** senaryonun yeniden

yazılmasında paydaş olurken **George**'un yönetmesi gerektiğine inandığını söyler. *Some Mother's Son* temelde aynı politik meseleyi anne-oğul ilişkisi üzerinden anlatır. Ancak, İrlanda sorununu konu eden birçok filmin aksine, **George** filmin ana karakterlerini IRA üyeleri değil, onların anneleri olarak kurgular. Film, IRA üyesi 20-30 yaş aralığındaki genç erkekleri tipleştirirken annelerine özgünlük katmaya çalışır. Gerard'ın annesi Kathleen eğitilmiş, orta sınıf ve apolitik; Frank'in annesi Annie ise çiftçi ve milliyetçi bir kadındır. Filmin temel kaygısı, yönetmen **George**'un da belirttiği üzere, her iki tarafı da içeriden göstermektir.

Frank'in annesi Annie (**Fionnula Flanagan**) çiftçi ve milliyetçi bir kadındır.

Aslında 1980'lerden sonra özgünlüğünü göstermeye başlayan İrlanda sinemasının ortak dayanaklarından biri, İrlandalı kimliğini, toplumu, politik sorunları dışarıdan görünen hâli yerine içeriden gösterme amacıdır. Cumhuriyetçiler için büyük bir idol olan **Bobby Sands**'in ölümünü takiben oruca başlayan on gençten olan Kathleen ve Annie'nin oğulları komaya girer. Açlık grevindeki oğul komaya girince tıbbi müdahalede bulunma kararı birinci derece akrabasına verilir. Kathleen, oğlu Gerard'a müdahale edilmesini isterken Annie oğluna veda eder. Film boyunca radikal milliyetçiliğini sergilemekten çekinmeyen Annie, Kathleen'in kararını destekler ancak "Seçim hakkın olduğu için şanslısın." der. Annie'nin açık sözlülüğü iki anne arasındaki toplumsal imaj farkını açığa çıkarır. Annie'nin bir oğlu Birleşik Krallık askerleri tarafından öldürülmüştür, açlık grevindeki oğlu Frank IRA'nın genç üyelerinin gözdelelerinden biridir, tüm ailesi ve çevresi tarafından desteklenmektedir. Ailenin lise öğrencisi olan en küçük çocuğu bile örgüte desteğini göstermekten çekinmez. Frank, ataları ve felçli babası gibi

cumhuriyetçidir, silahlı bir örgüt üyesidir. Böyle bir sosyal ağ içerisinde Annie, Frank'ın grevini sonlandırma özgürlüğünü kendisinde bulamaz.

Radikal milliyetçiliğini sergilemekten çekinmeyen Annie, Kathleen'in (**Helen Mirren**) kararını destekler, ancak "Seçim hakkın olduğu için şanslısın." der.

Diğer yandan, Gerard'ın kız kardeşi, ağabeyinin örgüt üyesi olması nedeniyle iş yerinde kendisine güvenilmediği için ülkeyi terk etmiş, annesi ise açlık grevi başlayana kadar politik duruş sergilememeyi tercih etmiştir. Gerard'ın okulu bıraktığı bilinir ancak IRA'ya katılma motivasyonunun kaynağı filmde verilmemiştir. Frank cinayet teşebbüsüne yardım ettiği gerekçesiyle 12 yıl hapis cezası ile yargılandığında, annesi oğlunun IRA üyesi olduğunu öğrenir ve şok olur. Kathleen "Birileri buna son vermek zorunda." derken aslında buna son verebilecek kişinin Annie değil, kendisi olduğunun farkındadır.

Gerard, açlık grevine başlayana kadar annesi Kathleen, apolitik kalmayı tercih eder.

İki tarafın politik temsilcileri olarak verilen İngiliz yetkililer ile örgüt üyelerinin haklarını savunan İrlandalı milliyetçi parti Sinn Féin arasındaki söylem farklılığı, filmin özellikle altını çizdiği en önemli noktalardan biri olan savaş ve terör arasındaki öznel farklılığı yansıtır. IRA'nın, Birleşik Krallık güçlerine karşı gerçekleştirdiği saldırıları her iki taraf farklı şekilde isimlendirir: Britanya güçleri yapılanların terörist saldırılarından ibaret olduğunu ve saldırıların arkasındaki isimlerin cezai adalet tarafından yargılanması gereken suçlular olduğunu savunurken IRA, her fırsatta yaptıklarının bir terör saldırısı değil savaş harekâtı olduğunu altını çizer. Filmin seyirciye sunduğu asıl problem de tam olarak budur: Tutuklu IRA üyeleri **Bobby Sands**, **Gerard Quigley**, **Frank Gibbins** ve diğer gençler savaş suçlusu sıfatıyla mı yargılanmalı? **Tom Hollander**'ın canlandırdığı Farnsworth karakteri, temsil ettiği krallık güçlerinin bu konudaki tavrını filmin en başında ortaya koyar ve IRA'nın hareketlerine karşı üç çatalı bir yaklaşım göstereceklerinin altını çizer: tecrit, suç olarak kabul etme ve demoralizasyon. Bu yaklaşımın her maddesinin temel amacı IRA'yı destekleyen halka bu gençleri terörist bir grup olarak göstermek ve cumhuriyetçilerin sahip oldukları manevi üstünlüğü değersiz kılmaktır. Aynı yaklaşım, tutuklanan IRA üyelerinin hapisanede savaş esiri gibi değil kriminal suçlular gibi muamele görmelerinin temel dayanağıdır. Bu konuda hapisane yönetimiyle bir anlaşma sağlanamaması da aylar sürecekle açlık grevini tetiklemiş olur. Hapisanedeki IRA üyelerinin kendi taleplerini “hak” olarak, Krallık güçleri ve hapisane yönetiminin ise “ayrıcılık” olarak görmesi iki taraf arasındaki anlaşmazlığın tekrar ateşlenmesine sebep olur.

Buradaki ifade farklılığı küçük görünse de aslında İngiliz emperyalizminin tarih boyunca uyguladığı “yeniden isimlendirme” durumuna bir atıf olarak yorumlanabilir. Dil üstünlüğü ve adlandırma yoluyla bir grup üzerinde kontrol sahibi olma fikri tarihin en eski ve muhtemelen en etkili sömürge taktiklerinden biri olmakla birlikte Britanya İmparatorluğu'nun sömürgeleştirdiği yerlerin adlarını ve dillerini değiştirmekten çekinmediği de bilinen bir gerçektir. Britanya'nın ilk sömürgesi olmasıyla bilinen ve yaklaşık 700 yıl himayesi altında kalmış olan İrlanda üzerinde tahakküm yaratmak için kullandığı, ana dilin unutturulması ve yeniden adlandırma sürecinin gücü ve önemi, göz ardı edilemeyecek durumdadır. Bu noktada “ayrıcılık” ve “hak” arasındaki tartışma dilsel ve politik bir konu olmanın da ötesine geçerek tarihsel ve hatta sömürgecilik sonrası bir değer taşımaya başlar. IRA “hak” olarak istediği şeylerin “ayrıcılık”

olarak yeniden adlandırılarak kendilerine koşullu bir şekilde sunulmasına izin vermemeye kararlıdır. Bu ikilemi, suçlu değil savaş esiri olduklarını, her fırsatta dile getirerek seslerini duyurmaya çalışan gençlerin açlık grevinin çok sayıda ölümle sonuçlanmasına neden olur.

Filmin İrlanda kimliğini yansıtmada öne çıkan bir diğer yönü ise temposu ve müzikleridir. Yönetmen **Terry George** bir röportajında müzikalitenin film için ne kadar önemli olduğunu vurgular ve filmin temposunun İrlanda halk dansı *step* hızında ilerlediğinin altını çizer. İrlanda'ya özgü *step* dans tarzına filmin açılış sahnelerinde de yer verilmiş olması bu noktayı desteklerken, Grammy ödüllü İrlandalı besteci ve müzisyen **Bill Whelan** tarafından bu film için hazırlanmış olan müzikler filmin tarihsel ve kültürel dokusunu ön plana çıkarır. Bu müzikler arasında **Eleanor McEvoy**'un seslendirdiği "The Seabird" şarkısı, İrlandalıların ülkeleri için hissettikleri sevginin özgürlük arayışları ile birleşimini ülkenin kültürel tınılarıyla ortaya koyarak filmin "içeriden anlatma" amacını ve kültürel tonunu belirliyor.

İrlanda'nın doğası, toplumsal yapısı ve müziği eşliğinde işlenen politik konular ***Some Mother's Son*** filmi eşsiz kılan öğeler arasında olsa da filmin merkezinde bulunan iki anne, Annie ve Kathleen'in görüş ayrılıkları ve birliktelikleri filmin baştan sona sürdürdüğü ikilem temasının sadece politik ve tarihsel değil aynı zamanda kültürel ve bireysel olduğunun da altını çizer. Vurulan polis memurunun, ölmeyi hak ettiğini söyleyen oğluna Kathleen'in cevaben "O da bir annenin evladı!" diye feryat etmesi filmin mesajını açıkça ortaya koyar: Politika bireyleri travmatize ederken insani değerleri yok sayar.

Yararlanılan Kaynaklar

"Irish Republican Army: Timeline". *History.com*, 13 Kasım 2020. ([bağlantı](#))

"Maze prison". *Encyclopedia Britannica*, 8 Eylül 2009. ([bağlantı](#))

Brodie, Patrick. "Deterritorialising Irish Cinema". *Nordic Irish Studies*, Cilt 15, Sayı 2, 2016, s. 79-96. ([bağlantı](#))

Carter, Paul. "An Airy Barrier". *The Road to Botany Bay: An Exploration of Landscape and History*. Minnesota Scholarship Online, Mart 2010. ([bağlantı](#))

Cowell-Meyers, Kimberly ve Arthur, Paul. "Irish Republican Army". *Encyclopedia Britannica*, 22 Ağustos 2022. ([bağlantı](#))

Crowds, Gary, vd. "The 'Troubles' He's Seen in Northern Ireland: An Interview with Terry George". *Cinéaste*, Cilt 23, Sayı 1, 1997, s. 24-29. (JSTOR, [bağlantı](#))

- Hornibrook, E. E. "Some Mother's Son". *The Advocate of Peace* (1894-1920), Cilt 56, Sayı 8, 1894, s. 175-175. ([bağlantı](#))
- Ohlmeyer, Jane. "Ireland Has Yet to Come to Terms with Its Imperial Past". *The Irish Times*, 29 Aralık 2020.
- Rockett, Kevin. "Irish Cinema: The National in the International". *Cinéaste*, Cilt 24, Sayı 2/3, 1999, s. 23-25. ([bağlantı](#))